

סקירת ספרים

מאוסלו עד ההתנתקות: המאבק על ארץ ישראל השלמה בעיתוני חב"ד

אורלי צרפתי, תל אביב: אוניברסיטת תל-אביב, הספרייה הציונית, תש"ע (2010),
277 עמודים (כולל מפתחות וביבליוגרפיה)

צוריאל ראשי*

לא קלה מלאכתו של חוקר המנסה לגשר בין עולמות שתהומות נראות פעורות ביניהם. לכאורה, עולמה של היהדות החרדית על גווניה המשתנים מתנגד באופן גורף לקיומה של תקשורת ההמונים: בעוד שהעולם החרדי מנסה לשמר את דרך חייו ב"גטו", תקשורת ההמונים נתפסת בעיני רבים בו כמי שמנסה לשבור חומות אלו. חריגה בנוף החרדי היא תנועת חב"ד ביציאתה מן ה"גטו" בעצם שליחת אנשיה לקצות תבל וביחסה לתקשורת ההמונים. בניגוד לעולם החרדי, המנסה לכלוא את הנמר התקשורתי מאחורי סורג ובריח, מנסה תנועת חב"ד לרכוב על הנמר. מחקרה של צרפתי על ההיבט העיתונאי הכרוך במאבק הפוליטי והמדיני על ארץ ישראל הוא ניסיון מעמיק ומקיף לצייר חלק מאותה רכיבה קשה ומרתקת. על פי גישת החסידות, שהתעוררה באמצע המאה ה-18, מעשיו של כל יהודי נתפסים לאור תורת המיסטיקה היהודית, הקבלה, כחלק מקירוב הגאולה. בין היתר, התנועה שמה דגש בעבודת האל בשמחה, בקשר ישיר של כל יהודי, ואף הפשוט ביותר, עם האל וכן באהבת ישראל לכל יהודי באשר הוא. בתנועת החסידות דמותו של המנהיג הדתי – מאז ימיו של מחוללה העיקרי של החסידות,

* ד"ר צוריאל ראשי (tsuriel.rashi@gmail.com) הוא יועץ לתואר שני בביה"ס לתקשורת באוניברסיטת בר-אילן וראש החוג לתקשורת במכללת ליפשיץ לחינוך בירושלים.

רבי ישראל בן אליעזר, הידוע בשם הבעל שם טוב – מהווה ציר מרכזי ומשמעותי, וההתקשרות אליו היא אחת הדרכים להצליח להתקרב אל האל.

בעולם החסידות נתייחדה חסידות חב"ד, הידועה גם כחסידות ליובאוויטש. מלבד היותה אחת החסידויות הגדולות בעולם, נציגויות שלה גם פזורות באלפי מקומות יישוב בעולם שיש בהם נוכחות יהודית. מספר חסידי חב"ד הוערך בתחילת שנות התשעים ביותר ממאתיים אלף (Wertheimer, 1993, pp. xiv-xv), והריכוזים הגדולים ביותר שלה ממוקמים בניו יורק ובישראל. בראשית המאה ה-21 פועלים כ-4,000 בתי חב"ד בכ-950 ערים השוכנות ב-75 מדינות בעולם (chabadworld.net). מוקדים אלו, שהוקמו בסימן הפסוק "ופרצת ימה וקדמה צפונה ונגבה" (בראשית כח יד), הביאו לכך שכל יהודי יכול לקבל שירותי דת וחסד בססמה "הכתובת לכל עניין יהודי".

בספרה "מאוסלו עד ההתנתקות" תורמת צרפתי תרומה של ממש למחקר בתחום התקשורת והדתות באמצעות יצירת החיבור בין מאבקים פוליטיים-מדיניים, תנועות דתיות וניצול התקשורת. כל זאת באמצעות ניתוח מקרה הבוחן הייחודי והמרתק של תנועת חב"ד. החוקרת השכילה להעמיד את פעילותה של תנועת חב"ד בהקשר הכולל של יחס החברה החרדית, וחב"ד בתוכה, לתקשורת ההמונים ולארץ ישראל. מתוך הבנת ההקשר אפשר לעמוד על הפעילות התקשורתית של חב"ד.

כמו תנועות דתיות רבות גם תנועת חב"ד החלה את דרכה התקשורתית בעיתונות המודפסת. בראש המדיה המודפסת אפשר לציין בתור השבועון המקיף ביותר את ביטאון חסידות חב"ד, "כפר חב"ד", שנוסד בשנת 1980. השבועון נמכר בתפוצה של אלפי עותקים בודדים, בארץ ובעולם. כמו כן אפשר לציין את השבועון "בית משיח", השייך לפלג המשיחי של חב"ד, המאמין שהרבי לא נפטר, אלא "נעלם מעינינו", והיוצא לאור אף הוא באלפי עותקים בלבד. צרפתי במחקרה מנתחת לעומק וביד אמיצה את אשר אירע בין דפי העיתונות החב"דית בשנים המטלטלות שבהן ניסו לעצב את גבולות ישראל בהסכמי שלום, אך מלאכתה לא הייתה שלמה.

תנועה ללא מנהיג במאבק: היעדרותו של הרבי בשנות המחקר: רבי מנחם מנדל שניאורסון (1902-1994), הידוע כרבי מלובביץ' (ליובאוויטש), ובקיצור הרבי, היה האדמו"ר השביעי והאחרון בשושלת אדמו"רי חסידות חב"ד ועמד בראש תנועת חב"ד משנת 1951 ועד לפטירתו בשנת 1994. בחמישים השנים האחרונות, בהכוונת הרבי, הפנתה חסידות חב"ד את פניה החוצה באופן בולט. היא דגלה בהתערות בכלל החברה היהודית כדי לנסות להשפיע על הציבור היהודי הרחב להתקרב למסורת היהודית. מותו של הרבי הותיר חלל עמוק בקרבה, והחסידות התפלגה לשני מחנות, שאמנם אינם שווים בגודלם ובעוצמתם, אך אין

להתעלם משניהם: משיחיסטים ואלו שאינם משיחיסטים. לכן היה מן הראוי אף לבחון את השיח בשבועון "בית משיח", המהווה מקבילה משיחית של השבועון "כפר חב"ד".

במחקר האמור, על אף ההתייחסות לתסיסה המשיחית בתנועה, לא נעשתה אבחנה מעמיקה דייה על אודות תנועה שמגיעה לפתחה של מציאות פוליטית מדינית הרת גורל ללא מנהיג מוסכם. הדברים אמורים ביתר שאת לאחר ירידתו של מנהיג כריזמטי ודומיננטי כדוגמת הרבי מעל במת ההיסטוריה. היעדרותו גורמת ממילא לנתינת דגשים בנושאים שלא כלל חסידי חב"ד היו שמים בחלון הראווה של התנועה.

בין עלונים לעיתונים: לתפוצה רבה יותר ולפופולריות גבוהה יותר מאלה של עיתוני חב"ד זוכים עלוני "פרשת השבוע" של תנועת חב"ד. עלוני "פרשת השבוע" הם עלונים המחולקים בבתי כנסת בשבתות. מטרתם של העלונים היא להפיץ דברי תורה, המבוססים לרוב על פרשת השבוע של אותה שבת יחד עם התייחסות לענייני השעה. בדרך כלל מצטרפת למטרה זו מטרה נוספת: מתן ביטוי להשקפת עולמם של המוציאים לאור של העלון כאשר העלון מופץ מטעם גוף אידאולוגי, או מתן במה לפרסום מסחרי כאשר העלון מופץ מטעם חברת פרסום ושיווק.

העלון המצליח ביותר בישראל והמופץ בעזרת האינטרנט ברחבי העולם הוא העלון "שיחת השבוע". העלון יוצא לאור בהוצאת צעירי אגודת חב"ד מאז אמצע שנות השמונים. מבנה העלון כמעט לא השתנה במהלך השנים, והוא כולל מאמרים, סיפורים וראיונות הקשורים לתורת חב"ד. העלון, הפונה לקהל הרחב שאינו דתי במכוון, נכתב בשפות שונות, כגון עברית, אנגלית, צרפתית ורוסית. בעוד שהעלון מוגדר כמיועד "לכל יהודי", השבועון "כפר חב"ד" ממותג כ"שבועון חסידי חב"ד בארץ הקודש". לאור זאת קשה להשוות בין השניים, שכן העלון הפונה לכלל האוכלוסייה עשוי לכתוב ברוח אחרת מן העיתון המיועד לרוב לשימוש פנימי בקרב חסידי חב"ד.

לאור האמור היה מצופה שמחקר זה יעניק בעיתונות הכתובה משקל יתר לעלוני פרשת השבוע, ובראשם "שיחת השבוע". לימים גם החלו להיות מופצים העלון "שיחת הגאולה", היוצא לאור בעברית, והעלון "הגאולה מעניין ועכשווי", היוצא לאור בעברית בישראל ובאנגלית בארצות הברית. עלונים אלו יוצאים לאור בידי הזרם ה"משיחיסטי" של תנועת חב"ד, אשר כאמור מאמין כי הרבי מלובביץ' חי, וכי הוא המשיח. העלון מהווה מעין תגובה ל"שיחת השבוע", שאינו נוקט קו באשר לשאלת משיחיותו של הרבי.

בגלל תפוצתו הנרחבת וחדירתו של עלון "פרשת השבוע" לכלל בתי הכנסת בישראל היה צורך להעניק לו במחקר זה מעמד חשוב יותר ביחס לעיתוני

החסידות המופצים ברובם בקרב החסידים עצמם. דווקא לאור שאיפתם של חסידי חב"ד להשפיע על השיח הציבורי היה ראוי לייחד דברים רבים על העלון ועל תרומתו לשיח יותר מאלה שיוחדו במחקר לשבועון הסקטוריאלי.

בין נייר למסך: עם זאת, אי-אפשר לראות בעיתונות המודפסת את גולת הכותרת של העשייה התקשורתית בימינו. אמנם לא הייתה יומרה במחקר המוצג בספר להקיף את כל אמצעי התקשורת של חב"ד, ומכאן גם כותרת המשנה של הספר. כמו כן ודאי שכמו בכל מחקר, גם כאן יש שיקולים מתודולוגיים שונים, וביניהם הייתה החלטה מתודולוגית להתמקד בשני העיתונים ולערוך ניתוח של כל העיתונים בשנים הנבדקות, ולא ניתוח של מדגם. אף על פי כן, יד ביד עם ההתקדמות הטכנולוגית הגלובלית הולכת העשייה התקשורתית החב"דית ומוצאת לה יותר ויותר ביטוי של ממש בעולם הווירטואלי.

לתנועת חב"ד ישנם כמה אתרי חדשות פנימיים. ביניהם האתר הוותיק והפופולרי ביותר "אתר חב"ד און ליין" (<http://www.col.org.il>) (COL), האתר "חב"ד אינפו" (<http://www.chabad.info>), האתר "שטורעם" (<http://www.shturem.net>) והאתר Shmais (<http://www.shmais.com>). האתרים הללו סוקרים את הנעשה בקהילות חב"ד בארץ ובעולם ומדווחים על החדשות בשדה הפעילות החב"דית. באתרים יש גם דיווחים על שמחות בקהילות חב"ד בארץ ובעולם ולוח אירועים של חסידי חב"ד. אפשר למצוא בהם הקלטות רדיו וטלוויזיה העוסקות בחב"ד וכן מפעיל רדיו מקוון. יש בהם מדור לבידור הלכה ומנהג, גלריות, ארכיונים ומדריך טלפונים וכתובות של חסידי חב"ד, הכולל שליחת עדכונים. האתרים הללו פופולריים מאוד בין שליחי חב"ד בעולם כולו, הם זוכים לחשיפה רבה בין חסידי חב"ד, הם מתעדכנים בחדשות שוטפות 24 שעות ביממה, והם פועלים בשפות עברית ואנגלית.

מלבד אתרים אלו ראוי לציון גם האתר <http://www.crownheights.info>, המרכז את חדשות קהילת חב"ד בקראון הייטס (Crown Heights). חשיבות השכונה היא בכך שבלבה שוכן מרכז חב"ד העולמי, המוכר במספר "770" (ברחוב איסטון פארקוויי). קהילת חב"ד בשכונה זו הנה הגדולה בקהילות חב"ד בעולם, והיא מפעילה אתר קהילתי בשפה האנגלית.

מלבד אתרי החדשות של חב"ד פועלים גם אתרי תוכן שונים המאפשרים קבלת מידע מתבקש בענייני יהדות, כגון אתר צעירי חב"ד (<http://www.chabad.org.il>) או האתר המופעל בידי הזרם המשיחי בחב"ד (www.chabad.co.il). אלו גם אלו, מלבד אספקת החדשות הפנים-קהילתיות פונים גם אל הקהל הרחב ומנגישים בעבורו את כל המידע "היהודי" שהוא עשוי לחפש. כמו כן יצוין האתר <http://chabadpedia.co.il>, המאפשר חיפוש ממוקד על חב"ד במאגר שנבנה בשיטת WIKI.

לאור כל זאת היה ראוי שמחקר המנסה למפות נאמנה את העשייה התקשורתית של תנועת חב"ד, בעיקר ערב ההתנתקות, יפנה את מבטו אף אל הזירה האינטרנטית שבה פעלה ופועלת תנועת חב"ד במרץ רב. על אף הדברים האמורים, יש לקוות שמחקרים עתידיים יתבססו על מחקרה המקיף של צרפתי ויבחנו גם הם היבטים דומים ושונים בתנועות דתיות המגיעות לידי מאבק פוליטי ותקשורתי.

רשימת המקורות

- chabadworld.net. Available at <http://www.chabadworld.net/page.asp?pageID=A98493DD-6B2B-4414-A940-1ABED9F0F36B>
- Wertheimer, J. (1993). *A people divided: Judaism in contemporary America*. New York: Basic Books (a division of Harper Collins).

